

UNTITLED(eyes), 2001

Het begint eigenlijk meteen al bij de titel. Want wat is het, 'zonder titel' of heet het 'eyes'?

We spreken over een zelfportret.

Een foto, een C-print op aluminium, 63x93 cm. Valérie Mannaerts zelf. Dat wil zeggen, haar hoofd, de voorkant ervan, het gezicht, vastgelegd op het moment van een vrolijke grimas omdat het twee glazen (kunst)ogen tussen neus en ogen geklemd probeert te houden. Ze staat, want achter haar zien we onscherp de contouren van gebouwen aan een straat. De ogen kunnen elk moment uit de plooiën, die ze nu wankel op hun plaats houden, vallen. Daarom zien we ook een deel van haar beide handen, haar vingers vooral, in gespannen afwachting, links en rechts van het hoofd, naast haar gezicht, om de ogen direct op te vangen op het moment dat ze vallen.

De ogen kijken scheel naar binnen. Dat kan ook niet anders want ze hebben de steun van de neus nodig om daar, op de plek van de andere ogen, die nu geen dienst als oog meer doen, te overleven. De ogen gesloten dus en toch kijken. Dat wil zeggen een idee van kijken, zoals 'eyes' een idee voor een titel van een portret zonder titel is. Zoiets als Eyes Wide Shut: ze kijkt met haar ogen dicht.

Je zou kunnen zeggen dat ze blijkbaar niets wil zien, maar gezien wil worden, (niet de taak van een kunstenaar, want daarvoor geldt eerder het omgekeerde, maar wèl de taak van elk kunstwerk) maar dat is natuurlijk niet zo, want het gaat hier om een zelfportret op foto, waardoor je zou kunnen zeggen dat Mannaerts haar ogen even geleend heeft aan de camera. De camera als substituut van het eigen kijken, zoals de (kunst)ogen het substituut, de representatie van de eigen ogen zijn.

Wat wil ze zien?

Ze wil zichzelf zien in een pose die ze onmogelijk kan controleren. Met andere woorden ze wil zichzelf zien zoals ze zichzelf onmogelijk met haar eigen ogen zou kunnen zien, en niet alleen omdat ze haar ogen gesloten heeft maar vooral omdat de beweeglijkheid van de positie van de (kunst)ogen haar elke controle over de pose ontnemt. Ze verkracht haar eigen ogen om te kunnen zien. Een poging het onzichtbare zichtbaar te maken.

En wat wil ze dat wij zien?

Wij zien een jonge vrouw die zichzelf met een spelletje vermaakt. Op het eerste gezicht lijkt dat een onschuldig vermaak. Maar we zien ook een beeldend kunstenaar die haar eigen blik thematiseert: om haar eigen blik te reflecteren moet ze blind zijn. In zichzelf gekeerd, door zichzelf geobsedeerd en geabsorbeerd, er is geen ander, alleen een narcisties genieten van zichzelf (beaudrillard). Ze is de plek van haar eigen lol: dancer in her own darkness. Het object van haar eigen belang. Fetish van zichzelf. Kind van haar tijd. Ze is zo blij dat ze haar eigen positie en haar eigen blik kan reflecteren dat het haar verblindt.

Dat is het venijn dat onder het onschuldige spelletje schuil gaat.

En om het nog erger te maken heeft ze het beeld ontdaan van elke hogere waarde. Hogere waarden, begrippen als 'schoonheid' of 'waar', beoordelen we veelal met de ogen. De afwezigheid ervan in het beeld maakt ons er als het ware blind voor. Langs die weg gunt ze ons geen ontsnapping.

We moeten of we willen of niet doorstoten, door de banale laag van het onschuldige spelletje, naar het venijn eronder.

De beweging en de noodzaak van deze mentale val is net zo onontkoombaar als de beweging en de noodzaak van de val van de (kunst)ogen. Het lijkt alsof de ene val de andere begeleidt. Want er zit veel gestolde beweging in het beeld. We kunnen niet naar de foto kijken zonder dat in onze verbeelding de (kunst)ogen uit de kassen vallen. En dan zien we haar met de ogen open en de (kunst)ogen opgevangen in de duisternis van de gesloten handen.

En die foto zou dan *Eyes(untitled)* hebben kunnen heten en hoogstwaarschijnlijk niet over kijken gaan terwijl het blinde *Untitled(eyes)* daar juist wel overgaat.

Kijken, ja, kijken naar jezelf, kijken hoe je bezig bent met jezelf, met je ideetjes en ideaaltjes in de volledige vrijheid van je eigen territoriumpje en het volle genot van jezelf.

Door haar ogen letterlijk te objectiveren, objectiveert Valérie Mannaerts onze blik waardoor we niet meer in staat zijn dit beeld simpelweg als de uitdrukking van eenvoudig geluk te zien. Het portret representeert niet, zelfs Valérie Mannaerts zelf niet meer,

maar is de uitdrukking van de heersende ideologie waar je zelf de plaats van je eigen plezier bent, waar je altijd de vrije keuze hebt om je aan je eigen passies te wijden.

Jan Ritsema